

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Ενότητα 3: Κριτική Προσέγγιση

Κώστας Χρυσafίδης

Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία

Θεωρία και Πράξη

Κριτική Προσέγγιση

- Οι θετικιστικές έννοιες της ορθολογικότητας, της αντικειμενικότητας και της αλήθειας μάλλον αμφισβητούνται,
- Είναι απαραίτητη η ερμηνευτική προσέγγιση των εκπαιδευτικών,
- Η συνειδητότητα ορίζει την πραγματικότητα, αλλά μπορεί και να τη στρεβλώσει,

Προϋποθέσεις μια σωστής ερμηνευτικής προσέγγισης

Ο εκπαιδευτικός χρειάζεται:

- Τρόπους αναγνώρισης των στρεβλώσεων και υπέρβασης κάθε στρεβλής αντίληψης,
- Δυνατότητα εντοπισμού της κοινωνικής δομής που προσδιορίζει τους επιδιωκόμενους στόχους,
- Συμπάρσταση μιας εκπαιδευτικής θεωρίας που να τον βοηθάει στην αυτογνωσία και στην κατανόηση της κατάστασης στην οποία βρίσκεται.

Ο ρόλος της Κριτικής Θεωρίας (Σχολή της Φρανκφούρτης)

Η Κριτική Θεωρία

- Αντιστρατεύεται τις απόψεις του Θετικισμού που οδηγούν σε ένα εργαλειακό ορθολογισμό, με αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται και να ετεροκαθορίζεται ο εκπαιδευτικός,
- Επιχειρεί να αναπληρώσει τα κενά της ερμηνευτικής προσέγγισης, κυρίως στον τομέα των κοινωνικών παραμέτρων.

Κριτική Θεωρία (ιστορικά)

- Πρώτοι θεωρητικοί (Horkheimer, Adorno, Markuse),
- Ενάντια στις αντιλήψεις ότι η επιστήμη μπορεί να δώσει απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα,
- Ο κίνδυνος κατάργησης της λογικής μέσα από την κυριαρχία της λογικής,
- Ο αριστοτελικός όρος «πράξη» από την έννοια της φρόνησης είχε μεταβληθεί σε τεχνική δράση,
- Ο Θετικισμός απελευθέρωσε τις κοινωνικές επιστήμες από τη Φιλοσοφία, αλλά χρειαζόταν κάποια διορθωτικά μέτρα για τη μη μεταβολή των επιστημών σε καθαρά τεχνοκρατικές συμπεριφορές.

J. Habermas:

Για μια κριτική κοινωνική επιστήμη

Πώς μπορεί να εκπληρωθούν οι υποσχέσεις:

1. Της Πρακτικής Πολιτικής (σωστό - δίκαιο), χωρίς να παραμελήσουμε την αυστηρή ακρίβεια της επιστημονικής γνώσης (σύγχρονη κοινωνική Φιλοσοφία) και
2. Της Κοινωνικής Φιλοσοφίας για ανάλυση των εσωτερικών σχέσεων της κοινωνικής ζωής, χωρίς να αγνοήσουμε τον πρακτικό προσανατολισμό της Κλασικής Πολιτικής.

Οι θέσεις του J. Habermas

- Η επιστήμη αποτελεί ένα μέρος από τα πολλά που συμβάλλουν στην προσέγγιση της γνώσης.
- Η γνώση δεν είναι ουδέτερη, αλλά στηρίζεται σε διαφέροντα,
- Υπάρχουν τρία διαφέροντα: τεχνικά (πρακτική τεχνική), πρακτικά (κατανόηση της δράσης) και χειραφετικά (επισήμανση και εξάλειψη αλλοτριωτικών συνθηκών).

Διαφέροντα και μέθοδοι

- Τεχνικό διαφέρον: Εμπειρικοαναλυτική μέθοδος ή μέθοδος των φυσικών επιστημών,
- Πρακτικό διαφέρον: Μέθοδοι των Ερμηνευτικών επιστημών,
- Χειραφετικό διαφέρον: Μέθοδοι των Κριτικών Επιστημών

Η σημασία για την εκπαίδευση

- Τεχνικό διαφέρον: Πώς να κάνω καλό μάθημα,
- Πρακτικό διαφέρον: Τι επιδιώκω και γιατί το μάθημα έχει επιτύχει;
- Χειραφετικό διαφέρον: Ποιοι μηχανισμοί παρεμβαίνουν και με οδηγούν στην ως άνω κατανόηση και πώς τους απομακρύνω;

Στόχος

της Κριτικής Κοινωνικής Επιστήμης

- Αναζήτηση των αιτίων που αλλοιώνουν τις προθέσεις και τους στόχους μας,
- Αναζήτηση τρόπων απομάκρυνσης όλων αυτών των παραμορφώσεων που αλλοιώνουν τους σχεδιασμούς,
- Η κριτική κοινωνική επιστήμη προωθεί τη δράση πέρα από την απλή ερμηνευτική προσέγγιση.

Τρόπος προσέγγισης των στόχων της Κριτικής Κοινωνικής Επιστήμης

- Αμείλικτη κριτική για όλες τις υφιστάμενες συνθήκες,
- Αναφορά στη κριτική μαρξιστική ιδεολογία,
- Αναφορά στην ψυχαναλυτική μέθοδο του Freud,
- Διερεύνηση των αντιφάσεων και των μορφών ανεπάρκειας που εμπεριέχουν οι ιδεολογίες.

Προβλήματα

- Πώς αξιολογούνται τα αποτελέσματα της Κριτικής Κοινωνικής Επιστήμης,
- Βασικό εργαλείο, που οδηγεί στη χειραφέτηση, αποτελεί η Γλώσσα, μέσα από την «επικοινωνιακή πράξη»,
- Ο διάλογος αποσκοπεί σε μια συναινετική αλήθεια (ιδεατή περίσταση ομιλίας).

Θεωρία και Πρακτική

- Διαχωρισμός ανάμεσα στην Κριτική Κοινωνική Επιστήμη και στην Κριτική Θεωρία,
- Οι κριτικές θεωρίες οδηγούν στη συνειδητοποίηση του κόσμου, χωρίς να μεταβάλλουν απαραίτητα και τις πρακτικές του,
- Η θεωρία και η πράξη αντιμετωπίζονται ως διαλεκτική σχέση του στοχασμού, του διαφωτισμού και του πολιτικού αγώνα για χειραφέτηση.

Αυτό σημαίνει

- Διαμόρφωση και επέκταση κριτικών θεωρημάτων, που αντέχουν σε επιστημονικό διάλογο,
- Οργάνωση διαδικασιών διαφωτισμού, για εφαρμογή και έλεγχο από τις ομάδες στις οποίες απευθύνονται,
- Επιλογή στρατηγικών για προβλήματα τακτικής και πολιτικό αγώνα.

Ανακεφαλαίωση

Μια Κριτική Κοινωνική Επιστήμη στην Εκπαίδευση:

- Απορρίπτει τη θετικιστική ιδέα της ορθολογικότητας, της αντικειμενικότητας και της αλήθειας,
- Βασίζεται στα νοήματα και τις ερμηνείες των μάχιμων εκπαιδευτικών,
- Θεσμοθετεί κριτικές διαδικασίες αυτοστοχασμού,
- Χρησιμοποιεί την κριτική μέθοδο για εντοπισμό παραγόντων που αλλοιώνουν το έργο των εκπαιδευτικών,
- Είναι πρακτική.

Κριτική των θέσεων του Habermas

Ο Habermas δέχεται κριτική από πολλές κατευθύνσεις:

- Οπωσδήποτε από τους θετικιστές, για αυθαιρεσία στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων,
- Από τους οπαδούς των ερμηνευτικών προσεγγίσεων, ότι υποβαθμίζει τη σημασία της ερμηνευτικής,
- Από όσους επιθυμούν περισσότερες προτάσεις για εφαρμογή και λιγότερη ανάλυση (βλ. Bernstein).

Για μια Κριτική Εκπαιδευτική Θεωρία

- Ο εκπαιδευτικός βρίσκεται ανάμεσα σε μια αντικειμενικοποίηση των δραστηριοτήτων και μια συλλογική δράση για αλλαγή περιστάσεων και θεσμών της εκπαίδευσης,
- Η Κριτική Εκπαιδευτική Θεωρία δεν ολοκληρώνει το έργο της, αν δεν δώσει δείγματα εφαρμογής για αλλαγή,
- Η πρακτική εφαρμογή αποτελεί για το Marx μια επαναστατική διαδικασία, αλλαγής της κοινωνίας και της φύσης.

Έρευνα δράσης

- Αποβλέπει στη βελτίωση της ορθολογικότητας και της δικαιοσύνης των πρακτικών, αλλά και των περιστάσεων μέσα στις οποίες λειτουργούν,
- Έχει βασικά χαρακτηριστικά: τη συμμετοχή, τη δημοκρατική πρόθεση και τη διάθεση για αλλαγή (Lewin).

Εκπαιδευτική Έρευνα Δράσης

- Περιοχή εφαρμογής: Αναλυτικά Προγράμματα, πρόγραμμα λειτουργίας του σχολείου, εκπαιδευτικός σχεδιασμός και πολιτική,
- Καθορισμός στρατηγικών με συστηματική παρατήρηση, μελέτη και αλλαγή,

Σκοποί της έρευνας δράσης

Βελτίωση και συμμετοχή

- Η βελτίωση αναφέρεται στην πρακτική, στην κατανόηση της πρακτικής και στη κατάσταση μέσα στην οποία ασκείται η πρακτική,
- Η συμμετοχή όσων εμπλέκονται αναφέρεται στο σχεδιασμό, στη δράση, στην παρατήρηση και στο στοχασμό.

Προϋποθέσεις

- Διαμόρφωση στρατηγικής δράσης για βελτίωση μιας πρακτικής,
- Σπειροειδής μορφή δράσης (σχεδιασμός, παρατήρηση, σκέψη), με τρόπο συστηματικό και αυτοκριτικό,
- Συμμετοχή των υπεύθυνων για την πρακτική, με τάση να διευρυνθεί ο κύκλος των συμμετεχόντων, με όσους θα μπορούσαν να έχουν λόγο,
- Υπάρχουν μορφές έρευνας δράσης που καλύπτουν τις προϋποθέσεις και άλλες που είναι ελλιπείς

Ιστορικά στοιχεία

- Η έρευνα δράσης του Lewin πέρασε εύκολα στην εκπαίδευση,
- Η πτώση της στη δεκαετία του '50 είναι εμφανής,
- Διαχωρίζεται η θεωρία από την πράξη, ενισχύοντας οικονομικά τους θεωρητικούς,
- Το Sputnik schok, ήρθε να ενισχύσει την προηγούμενη άποψη,
- Στα μέσα της δεκαετίας του '70 αρχίζει μια νέα περίοδος.

Τα αίτια της άνθισης

- Οι πιέσεις των εκπαιδευτικών για μια πιο ερευνητική δράση,
- Η αδυναμία της υφιστάμενης έρευνας να καλύψει τις ποικίλες ανάγκες,
- Η διάθεση για «πρακτικότητα» του αναλυτικού προγράμματος,
- Οι αντιλήψεις για τη σημασία των απόψεων των δραστών,
- Η πολιτικοποίηση των εκπαιδευτικών,
- Η αλληλεγγύη προς τους εκπαιδευτικούς, με βάση την περίοδο κριτικής της δεκαετίας του '70 και του '80.

Η ομάδα του J. Henry (Deakin)

- Διδασκαλία φυσικομαθηματικών με ερωτήσεις και απαντήσεις,
- Οι ερωτήσεις (κλειστές) εμπόδιζαν τους μαθητές να υποβάλλουν δικές τους και έτσι να αυτονομηθούν,
- Ο έλεγχος της συζήτησης διασφάλιζε τον έλεγχο της τάξης,
- Αλλαγή των μορφών ερωτήσεων,
- Οι μαθητές άρχισαν να αυτενεργούν,
- Αυξήθηκαν οι πηγές γνώσης που αναζητούσαν οι μαθητές και άλλαξε το κλίμα κοινωνικών σχέσεων και αλληλοκατανόησης.

Η ομάδα του S. Kemmis (Deakin)

- Ενισχυτική διδασκαλία ανάγνωσης, για μαθητές Α΄ Γυμνασίου (ενισχυτική διδασκαλία)
- Μελέτη στρατηγικών που εφάρμοζαν οι εκπαιδευτικοί,
- Εντοπισμός προβλημάτων,
- Αποχωρισμός της ανάγνωσης από περιεχόμενα, επιβεβαίωση του χαρακτηρισμού προβληματικός μαθητής, απομάκρυνση από τις κανονικές τάξεις, έλλειψη επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης κ.ο.κ.
- Αλλαγή συνθηκών εργασίας, νέες στρατηγικές.

Νέες στρατηγικές

- Διαραγμάτευση κανονισμών της τάξης με τους μαθητές,
- Περιγραφική μη ανταγωνιστική αξιολόγηση (η ομάδα κατένειμε τις ευθύνες και αξιολογούσε),

Μελέτη Αναλυτικού Προγράμματος

Jo-Anne Reid Μελέτη Αναλυτικού προγράμματος (9^η τάξη Αγγλικά)

- Ενίσχυση της γλώσσας μέσα από το περιεχόμενο γνώσης των παιδιών,
- Πρόταση θέματος για κριτική και αυτοστοχαστική δράση,
- Ουσιαστική σκέψη των μαθητών, αυτοκριτική για τις διαδικασίες, κρίση του εκπαιδευτικού για το πρόγραμμα, κρίση των πρακτικών που ακολουθούνται σε ευρύτερο πλαίσιο, αυτοκριτική του εκπαιδευτικού.

Αποτελέσματα

Ερευνητικά ευρήματα

Οι μαθητές

- Παρήγαγαν εσωτερική γνώση,
- Κατέληξαν σε συμπεράσματα για τη συμμετοχή και τη σημασία της έρευνας στην προσέγγιση της γνώσης.

Οι εκπαιδευτικοί

- Κατανόησαν τα προβλήματα και τις προοπτικές αυτής της στρατηγικής.

Παραπέρα ευρήματα

- Η σημασία της κριτικής σκέψης για τη διδασκαλία και η συμβολή της Γλώσσας στη μάθηση,
- Επίπεδο αυτοσκόπησης κατά την πορεία έρευνας για τους εκπαιδευτικούς.

Συμπεράσματα

- Η μεταφορά των αρχών της Κριτικής Κοινωνικής Επιστήμης στην έρευνα δράσης,
- Η θεωρία δεν επαρκεί και απαιτείται συμμετοχή των ερευνητών στη διαδικασία βελτίωσης,
- Στο έργο εμπλέκονται εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, διοίκηση και άλλοι.

Η σχέση Θεωρίας και Πράξης

- Η θεωρητική κατάρτιση από μόνη της δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες της σχολικής καθημερινότητας,
- Απαιτείται ενεργός συμμετοχή των εκπαιδευτικών για την κατανόηση του φαινομένου της εκπαίδευσης, αλλά και για τον εντοπισμό συνθηκών που στρεβλώνουν τις προσωπικές απόψεις.

Σε τελική ανάλυση

- Ο εφησυχασμός του εκπαιδευτικού και η εναπόθεση των πρωτοβουλιών του σε κεντρικούς σχεδιασμούς καθιστά την παρουσία του στην εκπαίδευση όχι μόνο ατελέσφορη, αλλά και επικίνδυνη,
- Το σχολείο χρειάζεται εκπαιδευτικούς που θα αναλάβουν την υποχρέωση να βελτιώσουν τις συνθήκες δράσης, με διαθέσεις κριτικής και αντιπαράθεσης.

Βιβλιογραφία

W. Carr / S. Kemmis

Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία

Εκδόσεις: Κώδικας

Αθήνα 2002

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Κώστας Χρυσ αφίδης, 2015. Κώστας Χρυσ αφίδης. «Επιστημολογική προσέγγιση της σχέσης θεωρίας και πράξης: η περίπτωση της προσχολικής αγωγής». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ECD108>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

